

УДК 32:316.3:322-2-78:355.098
DOI: <https://doi.org/10.17721/sophia.2026.28.2>

Артемій ДОРОШ, асп.
ORCID ID: 0009-0004-8255-7554
e-mail: doroshartur@gmail.com

Київський національний університет імені Тараса Шевченка, Київ, Україна

ІНСТИТУТ ПРЕЗИДЕНТСТВА В РЕАЛІЗАЦІЇ ПРОЄКТУ ЄДИНОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ ЯК ЧИННИК ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РЕЛІГІЙНОЇ БЕЗПЕКИ УКРАЇНИ

Вступ. Наголошено, що в сучасних умовах трансформації державно-церковних відносин та загострення безпекових викликів особливої актуальності набуває дослідження ролі вищих державних інституцій у стабілізації конфесійного простору. Одним із ключових етапів у цьому контексті визначено становлення Єдиної православної церкви в Україні. У зв'язку з цим актуалізовано аналіз політико-правової та організаційної ролі інституту президентства у підтримці процесів церковної консолідації, а також досліджено їхній безпосередній вплив на гарантування релігійної безпеки держави.

Методи. У дослідженні застосовано комплекс міждисциплінарних наукових методів. Завдяки залученню історико-філософського та ретроспективного аналізу простежено соціокультурні передумови створення помісного православ'я. За допомогою контент-аналізу офіційних документів та публічних заяв провідних діячів експліковано ключові наративи учасників процесу. Компаративний метод та метод експертних оцінок використано для зіставлення стратегічних підходів релігійних і державних інституцій, що дозволило комплексно оцінити роль держави у забезпеченні релігійної стабільності.

Результати. Встановлено, що участь інституту президентства у процесі становлення Єдиної православної церкви мала визначальний вплив на трансформацію моделі державно-церковних взаємин та формування нової конфесійної конфігурації. У статті проаналізовано основні етапи реалізації зазначеного проєкту та обґрунтовано його значення для зміцнення духовної суверенності України. Показано, що подолання історичної релігійної фрагментації православної спільноти виступає дієвим інструментом мінімізації гібридних загроз та підвищення рівня національної безпеки в гуманітарній сфері.

Висновки. Аргументовано, що інститут президентства відіграв важливу комунікативну та дипломатичну роль у підтримці процесів конституювання Єдиної православної церкви в Україні, що суттєво посилало духовну незалежність суспільства. Водночас констатовано, що подальший розвиток взаємодії між державою та релігійними організаціями потребує чіткого збереження балансу між принципом світоглядної нейтральності влади та імперативами захисту національних інтересів.

Ключові слова: інститут президентства, релігійна безпека, державно-церковні відносини, православ'я в Україні, помісна церква, автокефалія, гуманітарна політика, конфесійна консолідація.

Вступ

Актуальність проблеми. В умовах сучасних суспільно-політичних трансформацій, загострення безпекових викликів та тривалої повномасштабної російсько-української війни особливої ваги набуває дослідження ролі державних інституцій у стабілізації конфесійного простору. Релігійна безпека постає як невід'ємний складник національної безпеки, що передбачає збереження міжконфесійного миру, захист свободи совісті та унеможливлення інструменталізації релігійного чинника як засобу зовнішньої агресії чи внутрішньої дестабілізації соціуму. Як зазначають О. Предко та Д. Предко, релігійна безпека охоплює комплекс умов, що гарантують стабільне функціонування духовного середовища, міжконфесійну толерантність і захист суспільства від деструктивних інформаційно-політичних впливів (Predko, & Predko, 2024). У цьому контексті православний сегмент релігійного поля України посідає особливе місце, оскільки його історична фрагментованість тривалий час зумовлювала інституційну та ідентифікаційну неоднорідність суспільства, що активно експлуатувалося супротивником у гібридному протистоянні.

Процес формування Єдиної православної церкви в Україні став одним із ключових етапів модерної трансформації державно-церковних відносин та вагомим чинником зміцнення духовної суверенності держави. У цих процесах помітну роль відіграв інститут президентства, який у межах своїх конституційних повноважень здійснював дипломатичну, комунікативну та організаційну підтримку консолідації українського пра-

вослав'я. Формування нової конфесійної конфігурації безпосередньо впливає на консолідацію українського соціуму, що актуалізує потребу в комплексному науковому осмисленні участі інституту президентства в реалізації цього проєкту з позицій релігієзнавства, політології та безпекових студій (Кобетяк, 2023).

Огляд літератури. Для ґрунтовного розкриття заявленої проблематики доцільно звернутися до наукового доробку вітчизняних дослідників, які аналізують взаємодію державних інституцій і релігійних організацій. Важливе значення для розуміння сучасних тенденцій державної політики у сфері свободи совісті мають праці В. Єленського. Значний інтерес становлять наукові розвідки архімандрита Кирила (Говоруна), присвячені еkleзіологічним та суспільно-політичним аспектам розвитку сучасного православ'я.

Вагомий внесок у дослідження безпекового виміру державно-церковних відносин та нейтралізації зовнішніх загроз у духовній сфері зробив С. Здіорук. Комплексний аналіз трансформації конфесійної структури українського суспільства та безпосередньої ролі інституту президентства в політичних чинниках розвитку православ'я висвітлено у працях А. Кобетяка. Водночас дослідження Є. Харківченка, О. Предко та Л. Филипович сприяють глибшому методологічному розумінню взаємозв'язку між національною та релігійною безпекою України в умовах системної російської агресії. Узагальнення напрацювань зазначених авторів дозволяє концептуалізувати специфіку участі вищих інститутів державної влади у релігійних процесах.

Метою статті є комплексний аналіз ролі інституту президентства у процесі реалізації проекту Єдиної православної церкви в Україні та визначення його значення для зміцнення релігійної безпеки держави.

Для досягнення поставленої мети визначено такі **завдання**:

- з'ясувати політико-правові та організаційні особливості участі інституту президентства у процесі становлення Єдиної православної церкви в Україні;
- визначити вплив інституційного оформлення помісного православ'я на трансформацію моделі державно-церковних відносин;
- окреслити функціональне значення консолідації православного середовища для мінімізації гібридних загроз та гарантування стабільності релігійної сфери держави.

Методи

Методологічну матрицю дослідження вибудовано на основі комплексного поєднання загальнонаукових, філософських та спеціальних соціогуманітарних методів. Обрання міждисциплінарного інструментарію зумовлене багатовимірністю інституційних трансформацій у православному сегменті та складністю взаємодії органів державної влади й релігійних організацій.

Еволюцію та соціокультурні передумови створення Єдиної православної церкви в Україні, зокрема специфіку дипломатичних та організаційних переговорів із Константинопольським патріархатом, простежено за допомогою **історико-філософського та ретроспективного аналізу**. Залучення **контент-аналізу** офіційних документів, нормативно-правових актів, публічних заяв державних діячів та ієрархів православних церков уможливило експлікацію ключових смислових наративів і позицій безпосередніх учасників цього процесу.

Застосування **компаративного (порівняльного) методу** дозволило зіставити стратегічні підходи різних релігійних інституцій та державних органів до реалізації проекту помісного православ'я. **Метод експертних оцінок**, поєднаний із критичним аналізом сучасних наукових та аналітичних матеріалів, сприяв об'єктивній оцінці впливу інституту президентства на релігійну безпеку та суспільну консолідацію. Інтеграція зазначених методологічних підходів забезпечила всебічний, системний розгляд ролі вищих державних інституцій у стабілізації вітязного конфесійного середовища.

Результати

Одним із ключових державних інститутів, що здійснює опосередкований вплив на сферу державно-релігійних відносин, є інститут Президента України. Відповідно до конституційного статусу Президент виступає гарантом державного суверенітету й територіальної цілісності України, додержання Конституції, прав і свобод людини і громадянина, а також забезпечує національну безпеку держави, діючи в інтересах захисту її національних інтересів. У межах виконання функцій Глави держави Президент має можливість впливати на формування стратегічних напрямів державної політики в релігійній сфері та сприяти її реалізації.

Зокрема, до повноважень Президента України належить: забезпечення гарантій реалізації права громадян на свободу совісті та віросповідання; внесення на розгляд Верховної Ради України законопроектів, спрямованих на врегулювання суспільних відносин у релігійній сфері; підготування та подання проєктів указів і розпоряджень, що визначають основні орієнтири державної політики щодо релігійних організацій; утворення консультативно-дорадчих органів із питань державно-церковних відносин; установлення державних нагород

і відзнак та відзначення ними діячів релігійної сфери за вагомий внесок у розвиток духовного життя суспільства (Конституція України, 1996).

Незважаючи на демократичний принцип відокремленості церкви від держави, Президент України в межах своїх конституційних повноважень має вплив на формування релігійної політики та релігійних процесів в Україні, який зазвичай залежить від особистого ставлення до релігії та церкви, конфесійної належності та стосунків з релігійними лідерами (Кобетяк, 2023, с. 252).

Формування Єдиної православної церкви в Україні є складним і багатовимірним процесом, який відбувався на перетині релігійних, політичних і суспільних трансформацій. Українське православ'я протягом тривалого часу характеризувалося інституційною фрагментованістю, що було наслідком історичних обставин, геополітичних впливів та особливостей розвитку державно-церковних відносин. Після здобуття Україною незалежності православний простір держави був представлений кількома церковними юрисдикціями, що зумовлювало складну конфесійну структуру та створювало передумови для міжцерковних суперечностей.

У цьому контексті ідея створення Єдиної помісної православної церкви в Україні набула особливого значення як чинник подолання конфесійної роздробленості та формування духовної незалежності держави. Як зазначає В. Єленський, "українське православ'я тривалий час перебувало у стані юрисдикційної фрагментації, що ускладнювало формування єдиного релігійного простору та впливало на суспільну консолідацію" (Єленський, 2002, с. 47). Саме тому процес створення автокефальної церкви розглядався не лише як церковна подія, але й як важливий елемент гуманітарної політики держави.

Значну роль у реалізації цього процесу відіграли державні інституції, зокрема інститут президентства. Конституційно президент України не має безпосередніх повноважень у сфері управління релігійними організаціями, однак він виступає важливим суб'єктом формування державної політики у сфері гуманітарної та національної безпеки. Саме тому участь інституту президентства в підтримці процесу створення Єдиної православної церкви відбувалася переважно в дипломатичній та комунікативній площині (Kharkovshchenko, & Turenko, 2024).

Важливим етапом у цьому процесі стали переговори з Константинопольським патріархатом щодо надання Томосу про автокефалію українській церкві. Дипломатичні ініціативи держави були спрямовані на підтримку церковного діалогу та створення передумов для інституційного оформлення нової православної структури. У цьому контексті інститут президентства виконував роль посередника між церковними інституціями та міжнародними релігійними центрами.

Як наголошує С. Здіорук, "релігійна сфера дедалі більше набуває значення важливого чинника гуманітарної та національної безпеки держави" (Здіорук, 2005, с. 66). У цьому сенсі формування автокефальної православної церкви розглядалося як елемент зміцнення духовної незалежності України та протидії зовнішнім інформаційним і культурним впливам.

Отримання Томосу про автокефалію Православною церквою України у 2019 р. стало важливим етапом трансформації релігійного простору держави. Ця подія сприяла появі нової конфесійної конфігурації в українському православ'ї та відкрила можливості для подальшої консолідації релігійного середовища. Водночас процес становлення ПЦУ супроводжувався певними супереч-

ностями між різними православними юрисдикціями, що є характерним явищем для періодів інституційної трансформації релігійних систем.

У науковій літературі підкреслюється, що релігійна безпека держави безпосередньо пов'язана зі станом міжконфесійних відносин та рівнем суспільної толерантності. Як наголошує О. Предко, релігійна безпека формується у процесі збалансованої взаємодії держави та релігійних інституцій і передбачає створення умов для реалізації свободи совісті, міжконфесійного діалогу та недопущення конфліктів у релігійному середовищі (Предко, 2025). Водночас Л. Филипович наголошувала, що релігійна безпека є важливим складником національної безпеки, оскільки стабільність релігійного середовища безпосередньо впливає на суспільну консолідацію та міжкультурний діалог (Филипович, 2014).

У цьому контексті діяльність інституту президентства може розглядатися як елемент державної стратегії підтримки стабільності конфесійного простору. Важливим завданням держави є створення умов для мирного співіснування різних релігійних організацій, забезпечення свободи совісті та недопущення політизації міжконфесійних відносин.

Водночас слід зазначити, що процес формування Єдиної православної церкви не є завершеним. Він продовжує розвиватися у межах складної взаємодії церковних, суспільних та політичних факторів. Як зазначає К. Говорун, "становлення нової церковної ідентичності є тривалим процесом, який потребує часу, діалогу та внутрішнього церковного розвитку" (Говорун, 2015, с. 103).

Починаючи з 2019 року, реалізацію державної політики у сфері релігії та міжконфесійних відносин забезпечує Державна служба України з етнополітики та свободи совісті (ДЕСС), яка функціонує як центральний орган виконавчої влади. Її діяльність спрямовується на координується Кабінетом Міністрів України через Міністра культури та стратегічних комунікацій України. До основних завдань цього органу належить формування та реалізація державної політики у сфері міжнародних відносин і релігії, а також забезпечення захисту прав національних меншин та корінних народів в Україні (Державна служба України з етнополітики та свободи совісті, 2021). Відповідно, з метою вдосконалення механізмів реалізації державної політики у сфері свободи совісті та державно-конфесійних відносин, діяльність ДЕСС спрямована не лише на адміністрування релігійних організацій, а й на зміцнення релігійної безпеки як невід'ємної складової гуманітарної безпеки держави (Предко, 2025).

З метою вдосконалення механізмів реалізації державної політики у сфері свободи совісті та державно-конфесійних відносин за ініціативи ДЕСС було створено Експертну раду з питань свободи совісті. Цей консультативно-дорадчий орган покликаний здійснювати аналіз та фахове обговорення актуальних проблем, пов'язаних із формуванням і реалізацією державної політики у релігійній сфері, а також сприяти виробленню рекомендацій щодо забезпечення свободи совісті. Водночас важливим напрямом діяльності ДЕСС є розвиток міжрелігійного діалогу, що реалізується шляхом створення комунікативних платформ, організації міжконфесійних зустрічей та підтримки спільних міжрелігійних ініціатив, спрямованих на зміцнення взаєморозуміння між релігійними організаціями різних віросповідань.

Окремим напрямом діяльності ДЕСС стало забезпечення адміністративно-правового супроводу функціонування релігійних організацій. Зокрема, служба

здійснює прийом документів для реєстрації статутів релігійних організацій та їх державної реєстрації як юридичних осіб. Поряд із цим спільно з Міністерством цифрової трансформації України було розроблено пропозиції щодо створення єдиної загальнонаціональної електронної системи погодження діяльності релігійних організацій (Державна служба України з етнополітики та свободи совісті, 2021). Передбачається, що така система матиме розширені пошукові та аналітичні функції для опрацювання наявної інформації. Крім того, ініційовано розроблення електронної платформи з персоналізованими кабінетами заявників, що має забезпечити спрощення процедур подання, розгляду та затвердження статутів релігійних організацій, а також внесення змін до них.

Дискусія і висновки

Отже, інститут президентства виступив ключовим суб'єктом підтримки процесу становлення Єдиної православної церкви в Україні, що сприяло формуванню нових підходів до реалізації державної політики у сфері релігії та забезпеченню релігійної безпеки держави як складової частини гуманітарної безпеки (Предко, 2025). Історична фрагментованість українського православ'я, яка протягом тривалого часу визначала конфесійну структуру суспільства, зумовлювала необхідність пошуку моделей консолідації православного середовища та формування єдиної церковної інституції, здатної репрезентувати українське православ'я на міжнародному рівні.

У цьому процесі вагомую роль відіграв інститут президентства, який, діючи в межах конституційних повноважень, здійснював дипломатичну, комунікативну та організаційну підтримку церковних ініціатив, спрямованих на подолання юрисдикційної роздробленості українського православ'я. Діяльність Президента України в цьому контексті була зосереджена насамперед на створенні сприятливих умов для міжцерковного діалогу, розвитку контактів із міжнародними релігійними центрами та формування відповідного гуманітарного й політико-дипломатичного середовища для реалізації проекту автокефалії.

Отримання Томосу про автокефалію Православною церквою України стало важливою подією не лише в історії українського православ'я, але й у контексті забезпечення духовної незалежності держави. Цей процес сприяв формуванню нової конфесійної конфігурації, посиленню інституційної суб'єктності українського православ'я та зменшенню зовнішніх впливів на релігійне життя країни. У ширшому безпековому вимірі це мало значення для зміцнення національної ідентичності та консолідації українського суспільства.

Водночас результати дослідження засвідчують, що розвиток державно-церковних відносин в Україні потребує подальшого вдосконалення інституційних механізмів взаємодії між державою та релігійними організаціями. Важливу роль у цьому процесі відіграють державні органи, зокрема Державна служба України з етнополітики та свободи совісті, діяльність якої спрямована на реалізацію державної політики у сфері свободи совісті, розвитку міжконфесійного діалогу та забезпечення стабільності релігійного середовища.

Таким чином, інститут президентства виступив одним із важливих суб'єктів підтримки процесу становлення Єдиної православної церкви в Україні та сприяв формуванню нових підходів до реалізації державної політики у сфері релігії. Водночас подальше забезпечення релігійної безпеки держави потребує збереження балансу між принципом світськості держави, гарантіями свободи

совісті та необхідністю підтримки міжконфесійної злагоди, що є важливою передумовою стабільності релігійного середовища та суспільної консолідації України.

Джерела фінансування. Це дослідження не отримало жодного гранту від фінансової установи в державному, комерційному або некомерційному секторах.

Список використаних джерел

- Говорун, К. (2015). *Мета-еклезіологія: Хроніки самоусвідомлення Церкви*. Дух і Літера.
- Державна служба України з етнополітики та свободи совісті. (2021). *Звіт Державної служби України з етнополітики та свободи совісті за 2020 рік*. <https://dess.gov.ua/wp-content/uploads/2021/02/Report-DESS-2020.pdf>
- Еленський, В. С. (2002). *Релігія після комунізму: Релігійно-соціальні зміни в процесі трансформації центрально-східноєвропейських суспільств*. Національний педагогічний університет імені М. П. Драгоманова.
- Здіорук, С. І. (2005). *Суспільно-релігійні відносини: Виклики Україні XXI століття*. Знання України.
- Кобетяк, А. Р. (2023). *Політичні детермінанти конституювання Помісної православної церкви* [Дисертація доктора політичних наук, Волинський національний університет імені Лесі Українки]. https://ra.vnu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/07/Dysertatsiya_Kobetyak-A.pdf
- Конституція України, Закон України № 254к/96-ВР (1996, 28 червня). *Відомості Верховної Ради України (ВВР)*, 30. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text>
- Предко, О. І. (2025). Релігійна безпека/небезпека: Можливості та загрози у сфері державно-церковних відносин. *Культурологічний альманах*, 1, 48–54. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2025.1.6>
- Филипович, Л. О. (2014). Релігійна безпека як складова національної безпеки України. *Схід*, 6, 69–75. <https://doi.org/10.21847/2411-3093.6210>
- Kharkovshchenko, Y., & Turenko, V. (2024). Specifics of religious security in the (pre)war conditions in Ukraine: The task for humanitarian policy. *Софія. Гуманітарно-релігієзнавчий вісник*, 1(23), 65–69. <https://doi.org/10.17721/sophia.2024.23.13>
- Predko, O., & Predko, D. (2024). Religious Security: Its Essence and Main Factors (Ukrainian Context). *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, 44(3), 58–73. <https://doi.org/10.55221/2693-2229.2516>

References

- Constitution of Ukraine, Law of Ukraine No. VR 254k/96 (1996, June 28). *Information of the Verkhovna Rada of Ukraine (VVR)*, 30 [in Ukrainian]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254k/96-vr#Text>
- Fylypovych, L. O. (2014). Religious security as a component of national security of Ukraine. *East*, 6, 69–75 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.21847/2411-3093.6210>
- Hovorun, K. (2015). *Meta-ecclesiology: Chronicles of the Church's Self-Awareness*. Duh i Litera [in Ukrainian].
- Kharkovshchenko, Y., Turenko, V. (2024). Specifics of religious security in the (pre)war conditions in Ukraine: The task for humanitarian policy. *Sofia. Human and Religious Studies Bulletin*, 1(23), 65–69 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.17721/sophia.2024.23.13>
- Kobetiak, A. R. (2023). *Political determinants of the constitution of the Autocephalous Orthodox Church* [Doctoral dissertation, Lesya Ukrainka Volyn National University] [in Ukrainian]. https://ra.vnu.edu.ua/wp-content/uploads/2023/07/Dysertatsiya_Kobetyak-A.pdf
- Predko, O. I. (2025). Religious security/danger: Opportunities and threats in the sphere of state-church relations. *Culturological Almanac*, 1, 48–54 [in Ukrainian]. <https://doi.org/10.31392/cult.alm.2025.1.6>
- Predko, O., & Predko, D. (2024). Religious Security: Its Essence and Main Factors (Ukrainian Context). *Occasional Papers on Religion in Eastern Europe*, 44(3), 58–73. <https://doi.org/10.55221/2693-2229.2516>
- State Service of Ukraine for Ethnopolitics and Freedom of Conscience. (2021). *Report of the State Service of Ukraine for Ethnopolitics and Freedom of Conscience for 2020* [in Ukrainian]. <https://dess.gov.ua/wp-content/uploads/2021/02/Report-DESS-2020.pdf>
- Yelenskyi, V. Ye. (2002). *Religion after communism: Religious and social changes in the process of transformation of Central and Eastern European societies*. National Pedagogical Dragomanov University [in Ukrainian].
- Zdiuruk, S. I. (2005). *Socio-religious relations: Challenges for Ukraine in the 21st century*. Knowledge of Ukraine [in Ukrainian].

Отримано редакцією журналу / Received: 22.03.26

Прорецензовано / Revised: 10.04.26

Схвалено до друку / Accepted: 27.04.26

Опубліковано / Published: 02.09.26

Artemii DOROSH, PhD Student
ORCID ID: 0009-0004-8255-7554
e-mail: doroshartur@gmail.com
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv, Ukraine

THE INSTITUTION OF THE PRESIDENCY IN THE IMPLEMENTATION OF THE PROJECT OF A UNIFIED ORTHODOX CHURCH AS A FACTOR IN ENSURING THE RELIGIOUS SECURITY OF UKRAINE

Background. In the contemporary context of the transformation of state–church relations and the intensification of security challenges facing Ukraine, the study of the role of state institutions in shaping a stable religious environment becomes particularly relevant. One of the significant processes in this regard has been the formation of a Unified Orthodox Church in Ukraine, which occurred with the participation of state institutions. In this context, the analysis of the role of the institution of the presidency in supporting processes of ecclesiastical consolidation and their impact on the religious security of the state becomes increasingly important.

Methods. The study employs a set of general scientific and special research methods, including analysis and synthesis, a systemic approach, the historical-comparative method, and the method of political and religious studies analysis. The application of these methods made it possible to examine the specific features of interaction between state institutions and religious organizations in the process of forming a unified Orthodox structure in Ukraine.

Results. The study found that the involvement of the institution of the presidency in the process of establishing a Unified Orthodox Church had a significant impact on the transformation of state–church relations and on the formation of a new confessional configuration within Ukrainian Orthodoxy. The main stages of the implementation of this project were analyzed, and its significance for strengthening Ukraine's spiritual independence was determined. It is shown that the process of creating a Unified Orthodox Church is considered an important element of the state's humanitarian policy aimed at overcoming religious fragmentation and increasing the level of religious security.

Conclusions. It is concluded that the institution of the presidency played an important role in supporting the processes of constituting a Unified Orthodox Church in Ukraine. Its involvement contributed to the institutional formation of a new church structure and to strengthening the religious independence of the state. At the same time, the further development of state–church relations requires maintaining a balance between the principle of the secular nature of the state and the need to ensure religious security.

Keywords: institution of the presidency, religious security, state–church relations, Orthodoxy in Ukraine, Orthodox Church of Ukraine, autocephaly, humanitarian policy of the state, social existence.

Автор заявляє про відсутність конфлікту інтересів. Спонсори не брали участі в розробленні дослідження; у зборі, аналізі чи інтерпретації даних; у написанні рукопису; в рішенні про публікацію результатів.

The author declares no conflict of interest. The funders had no role in the design of the study; in the collection, analyses or interpretation of data; in the writing of the manuscript; in the decision to publish the results.